

Katarzyna Wagner, Paweł E. Weszpiński, *Plan Warszawy Georges'a Louisa Le Rouge'a z 1768 roku*, Muzeum Warszawy, Warszawa 2014, s. 141.

Katarzyna Wagner i Paweł E. Weszpiński są pracownikami Muzeum Warszawy, czyli dawnego Muzeum Historycznego m.st. Warszawy. Instytucja ta, posiadająca w swych zbiorach zabytkowe materiały kartograficzne, postanowiła udostępnić je szerszemu gronu odbiorców w nowej serii „Plany Warszawy”. Omawiana publikacja jest pierwszą częścią tego cyklu. Każda z planowanych części ma składać się z reprintu planu w skali 1:1 i komentarza w wydaniu książkowym.

Według takiego właśnie schematu wydano plan Georges'a Louisa Le Rouge'a z 1768 r. W wydawnictwie znajdziemy: plan Warszawy wydrukowany na karcie o wymiarach 104x54 cm, zamieszczoną na osobnym arkuszu legendę opracowaną przez Barbarę Hensel-Moszczyńską i Weszpińskiego oraz liczącą 141 stron książkę z rysem historycznym i komentarzem do planu.

Sam komentarz został podzielony na dwie części. Pierwsza, autorstwa Katarzyny Wagner, dotyczy historii miasta w okresie, w którym pracował Le Rouge. Autorka w sposób bardzo dokładny przedstawiła osiemnastowieczną Warszawę, siłą rzeczy koncentrując się na latach sześćdziesiątych tego stulecia. Tym niemniej, narracja cofa się w przeszłość i przybliża dzieje Warszawy od zniszczeń okresu Wielkiej Wojny Północnej po lata Konfederacji Barskiej. Autorka pisze nie tylko o historii politycznej, lecz także o instytucjach miejskich, rozwoju przestrzennym miasta i przemianach ludnościowych. Oprócz tego przedstawiono tu najważniejsze inwestycje budowlane Warszawy pierwszych lat panowania Stanisława Augusta.

Część druga, autorstwa Weszpińskiego, stanowi bezpośredni komentarz do planu Le Rouge'a. Autor poddał analizie toponimie, sposoby odwzorowania terenu, zabudowy i dróg, problem dokładności mapy i jej skali. Zajął się również powiązaniem planu Le Rouge'a z czterema innymi planami Warszawy tamtej epoki. Chodzi tu o plany Pierre'a Ricauda Tirregaille'a z 1762 r. (tzw. wielki i mały plan Tirregaille'a), plan Giovanniego Antonio Battisty Rizzi Zannoniego z 1772 r. i Pierre'a Francois Tardieu z roku 1790. Szczególnie interesująco wywód autora wypada w miejscach, gdzie porównuje on wymienione plany.

Stronie graficznej należy poświęcić szczególną uwagę, bowiem pod tym kątem wydawnictwo prezentuje się bardzo okazale. Dołączona ikonografia ściśle łączy się z tekstami autorów komentarzy.

Należy również podkreślić, że Weszpiński poświęcił dużo miejsca wspomnianym wcześniej czterem przedstawieniom Warszawy i wszystkie zostały zreprodukowane. Dzięki temu czytelnik otrzymuje przekrojowy obraz kartografii warszawskiej doby Stanisława Augusta. W legendzie zamieszczono krótkie historie i obecne adresy wszystkich 88 budowli wyszczególnionych przez Le Rouge'a.

Pewne zdziwienie wywołuje wybór do publikacji w pierwszej kolejności planu Le Rouge'a, będącego jak zauważa sam autor filiacją (a więc dziełem na poły wtórnym) tzw. małego planu Tirregaille'a. W porównaniu z nim cechuje go gorsze odwzorowanie terenu, toponimia zapisana jedynie po francusku oraz mniejszy zasięg. Należy jednak

podkreślić, że każdy z wymienionych planów ma wielką wartość poznawczą i zasługuje na podobne wydawnictwo, a piszący te słowa z chęcią zobaczyłby tzw. wielki plan Tirregaille'a na karcie o wymiarach 6x3 metry!

Podsumowując, należy podkreślić wysokie walory wydawnictwa. Z jednej strony jest to wzorowy przykład wydawnictwa źródłowego materiałów kartograficznych, z drugiej zaś świetnie sprawdzi się w roli publikacji popularnonaukowej. Duży nacisk na estetykę sprawił, że dzieło to prezentuje się naprawdę ładnie. Dzięki reprodukcji w oryginalnej skali i wnikliwemu aparatowi krytycznemu, otrzymujemy pozycję, która z pewnością przyda się w pracy varsavianistom.

Lukasz Sobechowicz
Uniwersytet Warszawski
Instytut Historyczny

Everyday Jewish Life in Imperial Russia. Selected Documents (1772–1914), red. ChaeRan Y. Freeze, Jay M. Harris, „Tauber Institute Series for the Study of European Jewry”, Brandeis University Press, Waltham Mass. 2013, s. 648.

Ten zbiór źródeł opublikowało wydawnictwo specjalizujące się w studiach żydowskich. ChaeRan Y. Freeze profesor na Wydziale Studiów Bliskowschodnich i Judaistycznych na prywatnym Uniwersytecie Brandeis w stanie Massachusetts jest znana z entuzjastycznie przyjętej rozprawy o żydowskim małżeństwie w przedrewolucyjnej Rosji. Jay M. Harris pracuje na wydziale Studiów Żydowskich na Uniwersytecie Harvarda; jest redaktorem książki o Majmonidesie, dwunastowiecznym żydowskim filozofie i kodyfikatorze prawa¹.

Żydzi w carskiej Rosji w „długim dziewiętnastym wieku” (1772–1914), rozproszeni na terytorium całego imperium, podlegali różnym prawom. Zobowiązani byli wprawdzie do zamieszkania (teoretycznie jedynie) w tzw. strefie osiedlenia, obejmującej między innymi Królestwo Polskie². Jej zasięg, a także rygoryzm przestrzegania tego nakazu podlegał jednak zmianom ewoluując dość znacznie w zależności od sytuacji w państwie. W omawianej książce zgromadzono materiał odnoszący się do strefy osiedlenia, jak i te-

¹ C.Y. Freeze, *Jewish Marriage and Divorce in Imperial Russia*, New England 2002; [rec.] B. Alpern Engel, „Journal of Interdisciplinary History”, t. XXXIII, 2003, s. 652–654; *Maimonides after 800 Years: Essays on Maimonides and his Influence*, red. J.M. Harris, Cambridge 2007; [rec.] E. Eisenmann, „Shofar. An Interdisciplinary Journal of Jewish Studies”, t. XXVII, 2009, nr 4, s. 171–173.

² Ostateczne regulacje dotyczące strefy osiedlenia vide M. Stanisławski, *The Nicolas I and the Jews. The transformation of Jewish society in Russia, 1825–1855*, Philadelphia 1983, s. 36.